

UDC | УДК : 343.3/7-343.9

Анотація. В статті висвітлюються деякі процесуальні та тактичні питання підготовки прокурора до підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про хабарництво (неправомірну вигоду). Сформульовано пропозиції із застосування відповідних методичних і тактичних прийомів під час підтримання прокурором державного обвинувачення.

Ключові слова: державний обвинувач, підтримання державного обвинувачення, хабарництво, методика і тактика підтримання державного обвинувачення.

SOME PROCEDURAL AND TACTICAL ISSUES CONCERNING THE APPOINTMENT OF PSYCHOLOGICAL EXAMINATION IN THE CASES OF BRIBERY (UNLAWFUL BENEFIT)

LEGEZA L. A.

*Candidate of Legal Sciences,
Crimean Institute of Interregional Academy
of Personnel Management*

Abstract

Purpose: To analyze some important judicial and tactical questions concerning prosecutor's training for accusing support to criminal procedure in cases engaged about bribery (the unlawful benefit).

Approach: A doctrinal framework based on the analyses assignment peculiarities of forensic – psychological and psychological – linguistic examinations formulating typical questions that are asked the expert during pre-trial case investigation about bribery.

Findings: The professional suggestions about application of appropriate methodic and tactical techniques during prosecutor's support of state prosecution concerned with the use of special knowledge are framed.

Research limitations: The present study provides a starting-point for further research in techniques of prosecution and criminal procedures about bribery, in particular.

Value: Besides, the study provides adequate recommendations for the cases of prosecutor's applications for petition about forensic examination assignment during the trial.

Keywords: state prosecutor, the support of state prosecution, bribery, the method and tactic support of state prosecution.

ПРО ДЕЯКІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА ТАКТИЧНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У СПРАВАХ ПРО ХАБАРНИЦТВО (НЕПРАВОМІРНУ ВИГОДУ)

Л. А. ЛЕГЕЗА

*кандидат юридичних наук,
Кримський інститут МАУП,
завідувач кафедри правознавства, адвокат*

✉ зв'язок з автором: через Редакцію

Судово-психологічна експертиза, як відомо входить до класу судових медичних і психофізіологічних експертиз [2, 65]. Об'єктом дослідження судово-психологічної експертизи виступають психічні прояви людини, що не виходять за межі норми, тобто не викликають сумніву в його психологічній повноцінності [5, 155].

За допомогою зазначеної експертизи можна отримати дані, які дають можливість зрозуміти і правильно оцінити особливості психічних процесів обвинуваченого, що дозволить встановити з ним психологічний контакт, визначити тактику його допиту та проведення інших процесуальних дій, викрити неправдиві свідчення, об'єктивно оцінити показання обвинуваченого в сукупності з іншими доказами у справі, з'ясувати причини, мотиви, цілі вчинення кримінального правопорушення та ін.

Призначення судово-психологічної експертизи може бути пов'язано з необхідністю встановлення авторства письмового документа за психологічними особливостями особи (психолого-лінгвістична експертиза). Необхідність в її проведенні виникає у разі, якщо письмовий документ ймовірно був складений особою не по своїй волі, а під примусом – під диктовку іншої особи. При цьому, на думку М.І. Єнікеєва, проявляється характер змісту тексту, його лексика і стилістико-конструктивні особливості, соціальні, вікові, національні, релігійні ознаки [3, 535].

О НЕКОТОРЫХ ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ И ТАКТИЧЕСКИХ ВОПРОСАХ НАЗНАЧЕНИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ ПО ДЕЛАМ О ВЗЯТОЧНИЧЕСТВЕ (НЕПРАВОМЕРНОЙ ВЫГОДЕ)

ЛЕГЕЗА Л. А.

кандидат юридических наук, адвокат, Крымский институт ОАО «ВУЗ» МАУП

Аннотация: В статье рассматриваются некоторые процессуальные и тактические вопросы подготовки прокурора к поддержанию обвинения в уголовных производствах о взяточничестве (неправомерной выгоде). Сформулированы предложения о применении соответствующих методических и тактических приемов во время поддержания прокурором государственного обвинения, связанных с использованием специальных знаний.

Автор рассматривает некоторые особенности назначения судебно-психологической, психолого-лингвистической экспертиз, приводит типичные вопросы, которые ставят перед экспертом на досудебном следствии при расследовании дел о взяточничестве; приводит некоторые рекомендации в случаях заявления прокурором ходатайства о назначении судебной экспертизы во время рассмотрения дела в суде. Обосновывается необходимость внесения изменений в УПК Украины в ст. 356, которая предусматривает порядок допроса эксперта в суде.

Ключевые слова: государственный обвинитель, поддержание государственного обвинения, взяточничество, методика и тактика поддержания государственного обвинения.

Open Access

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Так, у справі за обвинуваченням С. за ч. 3 ст. 368 КК України свідок Ч. пояснив суду, що розписка про передачу С. в борг Ч. 55 тис. доларів США є нічим іншим як завуальованим хабаром. Ч. наполягав на тому, що дану розписку він написав під диктовку С., яка необхідна була тому для гарантії у разі затримання працівниками правоохоронних органів. В даному випадку прокурору доцільно було заявити клопотання про призначення психолого-лінгвістичної експертизи.

Перед психолого-лінгвістичною експертизою можуть бути поставлені питання про авторство не тільки письмового документу, але й про авторство мови, записаної на магнітну плівку.

Перед фахівцем-психологом можна поставити наступні питання:

- 1) Чи здатний потерпілий (свідок, обвинувачений) з урахуванням його індивідуально-психологічних і вікових особливостей, стану розумового розвитку правильно сприймати обставини, що мають значення для провадження і давати про них показання, які об'єктивно відображають відповідні обставини;
- 2) Яким є психологічний стан Х. і якщо він граничний (депресія, стрес, фрустрація тощо), то як його нормалізувати;
- 3) Чи впливає соціальна ситуація, в якій знаходиться суб'єкт хабарництва Х., на формування злочинних мотивів та в якому ступені;
- 4) Які психологічні особливостей особи хабарника Х. (в залежності від картини злочину);
- 5) Чи схильний обстежуваний Х., давати соціально бажані (неправдиві) відповіді;
- 6) Які особливості мотиваційної структури обвинуваченого Х. та спрямованість його особи;
- 7) Чи може особа правильно сприймати ті чи інші обставини і давати правильні показання;
- 8) Чи володіє Х. підвищеною схильністю до фантазування;
- 9) Чи є у Х. ознаки підвищеної сугестивності;
- 10) Який вплив могли надати психологічні особливості Х. На його дії в незвичайній обстановці;
- 11) Чи могла особа в результаті фізичної чи інтелектуальної перевтоми виконувати свої професійні функції.

Питаннями, пов'язаними з виявленням у осіб конкретних психічних аномалій, суттєвих для кримінального провадження, можуть бути: чи є у цієї особи різко виражені відхилення в сприйнятті і розумінні певних явищ, чи володіє особа підвищеною сугестивністю, чи може розумовий розвиток даної

особи бути причиною спотворення переданої нею інформації і т.п. [1, 397].

Щодо допиту експерта: відповідно до ст. 356 чинного КПК України за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою, суд має право викликати експерта для допиту з метою роз'яснення висновку. Перед допитом експерта головує його особу та приводить до присяги. Після цього головує під попереджає експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок (ст. 384 КК України).

Із змісту ч. 1 ст. 356 КПК, яка регламентує порядок допиту експерта в суді, незрозуміло, чому головує повинен повторно попереджати експерта про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку. Адже про це експерт попереджався ще при призначенні експертизи до початку експертного дослідження. Цілком очевидно, що має місце змішування поняття роз'яснення висновку експерта в суді з поняттям показань, отриманих під час його допиту.

Судова практика у справах про хабарництво показує, що пояснення експерта можуть стосуватися обраної методики дослідження; використання в експертизі науково-технічних засобів та їх можливостей; критеріїв оцінки, яких дотримувався експерт при дослідженні; окремих термінів і формулювань, що були використані тощо.

Крім того, вважаємо, що експерт може бути допитаний в суді не тільки з метою надання роз'яснень, але й доповнень з приводу раніше проведеної ним експертизи, якщо це не потребує нових, додаткових чи повторних досліджень, або для роз'яснень щодо уточнення обставин, що перешкоджають одержанню позитивного результату дослідження та можливі умови його досягнення. Таким чином, результати допиту експерта можуть бути підставою для призначення додаткової чи повторної експертизи того ж виду або зовсім іншої експертизи.

Враховуючи це, вважаємо доцільним викласти ч. 1 ст. 356 КПК України в наступній редакції:

«Стаття 356. Допит експерта в суді

За клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою суд має право викликати експерта на допит для роз'яснення висновку. Перед допитом експерта

головуючий встановлює його особу та приводить до присяги такого змісту:

«Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю сумлінно виконувати обов'язки експерта, використовуючи всі свої професійні можливості».

Після цього головує під попереджає експерта про кримінальну відповідальність за давання неправдивих показань під час допиту для роз'яснень чи доповнень висновку з приводу проведеної ним експертизи, якщо це не потребує нових, додаткових чи повторних досліджень».

Слід повністю погодитися з Рахуним Р.Д. в тому, що дуже важливо обвинувачу правильно сформулювати питання, на які потрібна відповідь експерта [7, 99].

Так, державний обвинувач заявив клопотання про призначення експертизи спеціальних хімічних речовин у кримінальній справі про отримання хабара сільським головою с. Морське К. у розмірі 600 грн. На вирішення експертизи були поставлені наступні питання:

1. Чи є на змивах з долонь рук підсудного К., барсетці, вилученій у К., сліди спеціальної рідини «Світлячок» і аерозолі «Світлячок»?
2. Якщо так, то чи ідентичні вони за своїм хімічним складом із зразками спеціальної рідини «Світлячок» і аерозолі «Світлячок»?

Перше питання прокурора було відкориговане експертом, не змінюючи його змісту: «1. Чи є на змивах з долонь рук підсудного К., барсетці, вилученій у К. сліди спеціальної рідини?»

Найчастіше експертиза при проведенні досудового і судового слідства про вчинення злочинів, пов'язаних із хабарництвом, передбачає порівняльне дослідження спеціальних хімічних речовин, що застосовувалися для маркування предметів та інших речей під час оперативно-слідчих дій, а також одягу та інших особистих речей підозрюваного у вчиненні злочину [6, 108].

Призначення експертизи в суді передбачає знання прокурором її предмета, методик та об'єктів дослідження. Це дозволить державному обвинувачеві правильно сформулювати питання, виходячи з інтересів кримінального провадження, що розглядається.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Васильев В. Л. Юридическая психология : учебник для ВУЗов / В. Л. Васильев. – М. : Юрид. лит., 1991. – 464с.
2. Експертизи у судочинстві України : наук.-практ. посіб. / [за заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори]. – К.:Юрінком Інтер, 2015. – 504 с.
3. Еникеев М. И. Основы общей и юридической психологии : учебник для вузов / М. И. Еникеев. – М. : Юристъ, 1996. – 631 с.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / [за заг. ред. В. Т. Маляренка, В. Г. Гончаренка. – Вид. шосте перероб. та допов. – К. : Юрисконсульт ; Юстиніан, 2010. – 896 с.
5. Коновалова В. Е. Правовая психология / В. Е. Коновалова – Х. : Консум, 1997. – 160 с.
6. Легеза Л. А. Деякі особливості призначення та технічного забезпечення експертиз щодо розслідування злочинів, пов'язаних з хабарництвом / В. О. Бойченко, Л. А. Легеза // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – Вип. 2. – Одеса, 2002. – С. 108–112.
7. Рахунов Р. Д. Прокурорский надзор за законностью рассмотрения в судах уголовных дел / Рахунов Р. Д., Сапожников И. Г., Козак Л. М., Коршик М. Г. ; под общ. ред. А. Н. Мишутина. – М., 1963. – 322 с.